

50 χρόνια από τη μέρα που ο φασισμός κατάρσρεψε τη Χιλή Για τον αγωνιστή Χιλιανό Λαό και τον Αλιέντε που είχε φέρει την ελπίδα

Μερόπης Τοιμίλλη-Μιχαήλ*

*Εδώ φυτρώνει αυτό το δέντρο,
της θύελλας και του λαού το δέντρο...
...Κι ο άνθρωπος πήρε απ' τα κλωνάρια τα
μεστωμένα τους μπουμπούκια,
σαν να 'ταν ρόδα ή μανόλιες
τα μοίρασε χέρι με χέρι
κι άξαφνα έσκασε το χώμα
και ψήλωσαν μέχρι τ' αστέρια...
... Ετούτο 'δω είναι το δέντρο,
το δέντρο του λαού,
όλων του κόσμου των λαών,
της λευτεριάς και του αγώνα.*

*Απόσπασμα από «Los Libertadores» (Οι Ελευθερωτές),
από το «Canto General» - «Οικουμενικό Τραγούδι»
του Πάμπλο Νερούδα (μτφρ: Μπάμπης Ζαφειράτος)*

Ο μεγάλος ποιητής Πάμπλο Νερούδα, μέλος του Κομμουνιστικού Κόμματος της Χιλής, εκλέχτηκε το 1948 Γερουσιαστής με το Κόμμα, το οποίο ο Γκονσάλες Βιδέλα έθεσε εκτός νόμου και εξέδωσε αμέσως μετά ένταλμα σύλληψης του ποιητή. Ενώσω ο Νερούδα βρίσκεται στην εξορία, είτε κρυμμένος στη Χιλή, είτε ως φυγάς στην Αργεντινή και στην Ευρώπη, γράφει το «Canto General» (Κάντο Χενεράλ) - το «Οικουμενικό Τραγούδι», ένα μνημειώδες έργο με 15 ενότητες, 231 ποιήματα και περισσότερους από 15.000 στίχους. Ένα έργο σύμβολο, κραυγή ξεσηκωμού και αντίστασης ενάντια σε όλες τις δυνάμεις και τις μορφές εκμετάλλευσης και καταπίεσης, από τον κατατρεγμό των ιθαγενών από τους κονκισταδόρ, μέχρι την τρομοκρατία από τους δικτάτορες, την εκμετάλλευση γης και ανθρώπων, καθώς και της βάνουσης κατάργησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τον νεοφιλευθερισμό που λυσομανά.

Ο Μίκης Θεοδωράκης, στην εξορία και αυτός, γράφει τη μουσική για ένα μέρος από το Κάντο Χενεράλ. Η πρώτη εκτέλεση θα δινόταν τον Σεπτέβρη του 1973 στην ελεύθερη, τότε ακόμα, Χιλή. Ο Σαλβαδόρ Αλιέντε και ο Πάμπλο Νερούδα θα αφιέρωναν τη συναυλία στον ελληνικό λαό που υπέφερε από τη στρατιωτική δικτατορία. Η εκδήλωση ακυρώθηκε μαζί με την ακύρωση της ελευθερίας της Χιλής, μισό αιώνα τώρα.

Όταν ο Θεοδωράκης επέστρεψε στην Ελλάδα, μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας, αφιέρωσε την πρώτη εκτέλεση του έργου, το 1975 στο στάδιο «Καραϊσκάκη», με ερμηνευτές την Μαρία Φαραντούρη και τον Πέτρο Πανδή, στη μνήμη του Αλιέντε, του Νερούδα και στον αγωνιζόμενο λαό της Χιλής.

*Η χώρα μας, χώρα πλατιά, ερημωμένη,
ψίδυρους γέμισε και στόματα και μπράτσα.
Πήρε μια ήρεμη φωνή να σιγοκαίει,
κρυφά το ρόδο το παράνομο συνάζει,
ώσπου τραντάχτηκαν, σκεπάστηκαν οι κάμποι
από έναν άγριο καλπασμό κι αχό μετάλλων.*

Σκληρή η αλήθεια της σαν το αλέτρι.
Τη γη διάλυσε, θεμέλιωσε τον πόθο,
καταποντίστηκε η άθλια προπαγάνδα.
Μες στην απόκρυφη την άνοιξη βλασταίνει.
Ήταν το άνθος της βουβό,
κι απαρνημένο το συναγμένο φως,
ξυλοκοπήθηκε άγρια η συνεργατική μαγιά
και το αιθέριο φιλί απ' τα καταχωνιασμένα λάβαρά της,
όμως ανάβλυσε τσακίζοντας τους τοίχους,
κι από τη γη τα δεσμωτήρια ξεριζώνει.

.....

Ένας αγέλαστος λαός έγινε η κούπα
κι άντλησε αυτή από κει ιδέες αποδιωγμένες
και τις μετάδωσε στα πέρατα του κόσμου,
ατσαλωμένες στου λαού τα εργαστήρια.
Και μέσα από παλιές σελίδες ξεχασμένες,
βγήκε με τα φτερά της άνοιξης στους δρόμους.

Είναι η ώρα η χτεσινή, τ' απομεσήμερου ώρα,
ώρα του σήμερα ξανά και της ελπίδας,
ανάμεσα σε δυο στιγμές, θανάτου – γέννας,
σε κακοτράχαλη εποχή που πλέει στο ψέμα.

.....

Πατρίδα, σ' έχουνε γεννήσει ξυλοκόποι,
αβάφτιστα παιδιά, μαστόροι ξυλουργιών,
αυτοί που μες από τα σπλάχνα τους
– σαν τα πουλιά πετώντας –
αιμάτινη σταγόνα δώσανε,
και σήμερα πιο δυνατή ξαναγεννιέσαι,
εκεί που ο δεσμοφύλακας και ο προδότης
πως ήσουν πίστευαν για πάντα ποντισμένη.

Σήμερα απ' το λαό θα γεννηθείς σαν τότε.
Σήμερα απ' την καπνιά θα βγεις κι απ' τη δροσούλα.
σήμερα θα 'ρθεις και τις πόρτες θα τραντάξεις
με χέρια ρημαγμένα, με τη ψυχή που άντεξε κομματιασμένη
και με χιλιάδες μάτια που ο θάνατος ποτέ δεν μπόρεσε να σβήσει,
με εργαλεία ταπεινά,
όπλα κρυμμένα κάτω απ' τα κουρέλια.

*Αποσπάσματα από το «America Insurrecta» (Ξεσηκωμένη Αμερική),
από το Κάντο Χενεράλ του Πάμπλο Νερούδα (μτφρ: Μπάμπης Ζαφειράτος)*

Οι ιθαγενείς ινδιάνοι κατοικούσαν στη Χιλή από πριν 10.000 χρόνια. Ο πρώτος Ευρωπαίος που έφτασε εκεί ήταν ο Φερδινάνδος Μαγγελάνος, το 1520, και οι επόμενοι ήταν οι Ισπανοί κονκισταδόροι του Ντιέγο ντε Αλμάγρο, το 1535, που έφτασαν μέσω Περού σε αναζήτηση χρυσού. Η κατάκτηση ξεκίνησε το 1540 με τον Πέδρο ντε Βαλδίβια, αξιωματικό του Φρανσίσκο Πισάρρο και η Χιλή έγινε τμήμα του Αντιβασιλείου του Περού. Το 1818 ανακηρύχθηκε σε Ανεξάρτητη Δημοκρατία, με ηγέτη τον Ο' Χίγκινς, ο οποίος επιχείρησε μεταρρυθμίσεις και το 1822 μεθόδευσε τη θέσπιση Συντάγματος. Βρέθηκε όμως αντιμέτωπος με την αμετακίνητη ταξική αποικιακή κοινωνική δομή και την αντιδραστική Καθολική Εκκλησία, όπως και οι

διάδοχοί του. Εν τω μεταξύ καταλαμβάνονταν συνεχώς οι περιοχές των Μαπούτσε που εκτοπίζονταν από τη γη τους. Στην εξουσία εναλλάσσονται δημοκράτες με δικτατορικούς εκλεγμένους και μή και, σποραδικά στον 20ο αιώνα, σοσιαλιστές.

Η σημαία των Μαπούτσε, της ιθαγενούς φυλής της κεντρικής και νότιας Χιλής, που υπέστη για εκατοντάδες χρόνια όχι μόνο απάνθρωπη καταπίεση, αλλά εξόντωση.

Όμως, είχε ήδη ξεκινήσει και επικρατήσει μια άλλου είδους κατάκτηση, από τα τέλη του 19ου αιώνα. Πρόκειται για μια κατάκτηση όλης της Λατινικής Αμερικής, που οι ΗΠΑ θα την θεωρούν, στη συνέχεια, «την πίσω αυλή τους». Κοινή η ιστορία των χωρών της Λατινικής Αμερικής. Χώρες πλήρως εξαρτημένες από ξένα συμφέροντα, με κυβερνήσεις υπάκουες, έως κωμικές, μαριονέττες στις επιθυμίες των ξένων αφεντικών, "Δημοκρατίες της μπανάνας" - "μπανανίες".

Ο διευθυντής της CIA John Foster Dulles δίνει τα χέρια με τον συνταγματάρχη Castillo Armas. Πίνακας του Diego Rivera, 1954.

Σαρκαστικός και πικραμένος ο Νερούδα γράφει το ποίημα *La United Fruit Co*:

Όταν ήχησαν οι σάλπιγγες
όλα είχαν ετοιμαστεί πάνω στη γη
κι ο Ιεχωβά μοίρασε τον κόσμο
σε Coca Cola Inc., Ανακόντα
Ford Motors και σε άλλες μονάδες.

Η Εταιρία Φρούτων Inc.
κράτησε γι' αυτήν το πιο ζουμερό
το κεντρικό παράλιο της γης μου
τη γλυκιά μέση της Αμερικής.

Της ξαναβάφτισε τα χώματά της
"Δημοκρατίες της Μπανάνας"
και πάνω στους ξεχασμένους νεκρούς
πάνω στους ταραγμένους ήρωες
που καταχτήσανε το μεγαλείο
τη λευτεριά και τις σημαίες
ίδρυσε την "Όπερα Μπούφα" της.

Αλλοτρίωσε τις λεύτερες θελήσεις
πρόσφερε καισαρικά στέμματα
εξαπόλυσε τον φθόνο
κουβάλησε τη δικτατορία "της Μύγας"
μύγα Τρουχίγιο, μύγα Τάτσος
μύγα Καρρίας, μύγα Μαρτίνες
μύγα Ουβίκο, μύγες ποτισμένες
με αίμα ταπεινό και μαρμελάδα
μύγες μπεκρούδες που βουίζουνε
πάνω στα ομαδικά λαϊκά νεκροταφεία
μύγες τσίρκου, σοφές μύγες
ειδικευμένες στην τυραννία.

Μέσα στις αιμόχαρες μύγες
ξεμπαρκάρει η "Φρούτων"
ξεχειλίζοντας με καφέ και φρούτα
τα καράβια της που ξεγλιστράνε
σα νταβάδες με θησαυρούς
απ' τα στραγγαλισμένα μας χώματα.

Και την ίδια ώρα, απ' τις ζαχαρωτές
αθύσσοις των λιμανιών
οι Ίνδιοι γκρεμίζονταν και θάβονταν
μέσα στην πάχνη του πρωινού
κυλάει ένα κορμί, ένα πράγμα
χωρίς όνομα, ένα νούμερο πεσμένο
ένα κλαδί νεκρή οπώρα λιωμένη στα σαπιστήρια.

*La United Fruit Co από το Κάντο Χενεράλ
του Πάμπλο Νερούδα (μτφρ. Δανάη Στρατηγοπούλου)*

Κατά την περίοδο της κυριαρχίας του Ριζοσπαστικού Κόμματος (1932-1952) αυξήθηκε ο κρατικός έλεγχος στην οικονομία, που διατηρήθηκε σχετικά και κατά τη διακυβέρνηση του Ιμπάνιες ντελ Κάμπο (1952-1956), ενώ ο διάδοχός του, Χόρχε Αλεσάντρι (1958-1964), επανέφερε συντηρητικές αξίες στο προσκήνιο. Σε εκείνες τις εκλογές υποψήφιος ήταν και ο Σαλβαντόρ Αλιέντε, γιατρός, και έφτασε να πάρει το 3%, το οποίο, υπό τις περιστάσεις, ήταν κατόρθωμα.

Έξι χρόνια αργότερα, ο Αλιέντε κατέρχεται ξανά ως υποψήφιος, αλλά οι ΗΠΑ αποφάσισαν να μην αφήσουν πλέον τέτοιες εκλογές στην τύχη. Η κυβέρνησή τους, κυρίως μέσω CIA, δαπάνησε 20 εκ. δολάρια χρήματα των φορολογουμένων των ΗΠΑ για να υποστηρίξει τον αντίπαλο του Αλιέντε, τον Εντουάρτο Φρέι. Άλλωστε, όπως έγραψε ο δημοσιογράφος William Blum, «υπάρχει ένα πράγμα που οι Ηνωμένες Πολιτείες μισούν περισσότερο από έναν μαρξιστή στην εξουσία: ένα δημοκρατικό εκλεγμένο μαρξιστή στην εξουσία».

Η CIA ξεκίνησε ένα πρόγραμμα χυδαίας αντικομμουνιστικής προπαγάνδας και παραπληροφόρησης για να τρομάξει τους πολίτες της Χιλής να πιστέψουν ότι μια νίκη του Αλιέντε θα είχε ως αποτέλεσμα τον άμεσο έλεγχο της χώρας και της ζωής τους από τη Ρωσία: *«Η Λερναία Ύδρα του διεθνούς κομμουνισμού απειλεί τη Χιλή, ανοίγοντας διάπλατα τα σαγόνια των επτά κεφαλιών της για να κατασπαράξει τη χώρα»*. Οι πολίτες βομβαρδίζονταν επίσης από εικόνες φλεγόμενων εκκλησιών, στρατοπέδων συγκέντρωσης, ρωσικών τανκ, ενός Τείχους του Βερολίνου να ορθώνεται καταμεσής του Σαντιάγκο, και γενειοφόρων ανταρτών που απάγουν παιδάκια. Ιδιαίτερη «προσοχή» έδωσαν στις γυναίκες! *«Δεν θα είναι δυνατή καμία θρησκευτική δραστηριότητα»*, τους είπαν. *«Τα παιδιά σας, με σφυρί και δρεπάνια χαραγμένα στα μέτωπά τους, θα μεταφερθούν στην ΕΣΣΔ για να χρησιμοποιηθούν ως σκλάβοι»*, προειδοποιούσαν ραδιόφωνο και εφημερίδες.

Οι τακτικές του τρόμου λειτούργησαν. Ενώ ο Αλιέντε κέρδισε την ψήφο των ανδρών με μικρή διαφορά, ο Χριστιανοδημοκράτης Εντουάρντο Φρέι πήρε από γυναίκες 469.000 περισσότερες ψήφους παρά ο Αλιέντε. Φοβούμενες το *«αίμα και τον πόνο»* του *«αθεϊστικού κομμουνισμού»*, ψήφισαν ενάντια στον άνθρωπο που υποσχέθηκε να *«αναδιανείμει το εισόδημα και να αναμορφώσει την οικονομία»* με εθνικοποίηση ορισμένων μεγάλων βιομηχανιών, όπως τα μεταλλεία χαλκού, και με αγροτική μεταρρύθμιση.

Γράφει ο Εντουάρντο Γκαλεάνο, μία από τις κορυφαίες προσωπικότητες της Λατινοαμερικανικής λογοτεχνίας: *«Ο φόβος θριάμβευσε κι ο Σαλβατόρ Αλιέντε ηττήθηκε... Κατά τη διάρκεια αυτών των οδυνηρών στιγμών, τον ρώτησα τι τον είχε πληγώσει περισσότερο. Κι ο Αλιέντε μου διηγήθηκε κάτι που είχε συμβεί λίγο πιο πέρα, σε ένα σπίτι στη συνοικία της Προβιντένσια: Μια γυναίκα που σκοτωνόταν στη δουλειά κάνοντας χρέη μαγειρίσας, υπηρέτριας και νταντάς με αντάλλαγμα έναν γλίσχρο μισθό, είχε βάλει όλα της τα ρούχα μέσα σε μια πλαστική σακούλα και την είχε θάψει στον κήπο του αφεντικού της, ελπίζοντας ότι με αυτόν τον τρόπο θα τα γλυτώσει από τους ληστές που επιβουλεύονταν την ιδιωτική περιουσία!»*

Το 1969, σε εποχή που η Χιλή βρισκόταν εν μέσω νέων εσωτερικών εντάσεων, συγκροτείται το κόμμα της Λαϊκής Ενότητας (UP - Unidad Popular) από σοσιαλιστές, κομμουνιστές και ριζοσπάστες καθολικούς με επικεφαλής τον Αλιέντε για να διεκδικήσουν τις προεδρικές εκλογές του 1970. Η Λαϊκή Ενότητα έθετε ως πολιτικούς στόχους

- *«να διαφυλάξει και να επεκτείνει τις δημοκρατικές κατακτήσεις των εργαζομένων»* και
- *«να μεταβάλει τους ισχύοντες θεσμούς, εγκαθιδρύοντας ένα νέο κράτος όπου η εργατική τάξη και γενικά ο λαός θα ασκεί την πραγματική εξουσία»*,
- για τις ένοπλες δυνάμεις, *«τη διασφάλιση του εθνικού χαρακτήρα τους και της άρνησης να χρησιμοποιηθούν ενάντια στον λαό ή για τα συμφέροντα ξένων δυνάμεων»*,
- και για την αστυνομία *«την αναδιοργάνωσή της, ώστε να μη χρησιμοποιηθεί ποτέ πια ως καταπιεστική δύναμη ενάντια στον λαό, αλλά αντίθετα να εκπληρώνει τον προορισμό της, που είναι να υπερασπίζει τον λαό από αντικοινωνικές ενέργειες»*.

Λίγες εβδομάδες πριν τις εκλογές, ο Αλιέντε υποσχέθηκε μια *«αντιιμπεριαλιστική αντιολιγαρχική κυβέρνηση»*, η οποία θα αντικαθιστούσε τη Βουλή και τη Γερουσία με μια Λαϊκή Εθνοσυνέλευση. Δεσμεύτηκε να προχωρήσει σε μεγάλης κλίμακας αγροτική μεταρρύθμιση εις βάρος της μεγάλης ιδιοκτησίας και εξαγγείλε την εθνικοποίηση όλων των ξένων επιχειρήσεων και τραπεζών, συμπεριλαμβανομένων και των τεράστιων αμερικανικών επενδύσεων στα σημαντικότερα, για την οικονομία της Χιλής, ορυχεία χαλκού.

Όλα αυτά έκαναν πολλούς να πιστεύουν ότι στις εκλογές της 4ης Σεπτεμβρίου δεν υπήρχε απλά ζήτημα εκλογής προέδρου, αλλά ζήτημα επιλογής κοινωνικού καθεστώτος. Ταυτόχρονα, ο Αλιέντε προσπάθησε και να καθυσχήσει, με μετριοπαθείς συνεντεύξεις, τις ανησυχίες της χιλιακής ελίτ που πανικόβλητη φυγάδευε τα κεφάλαιά της στις τράπεζες του εξωτερικού. Ήδη η οικονομική κρίση, που είχε σημειωθεί από το 1967, κορυφώθηκε το 1970 με διαφυγή κεφαλαίων, μείωση των ιδιωτικών επενδύσεων και απόσυρση των τραπεζικών καταθέσεων όσων ήταν αντίθετοι στο πρόγραμμα του Αλιέντε. Η παραγωγή μειώθηκε και αυξήθηκε η ανεργία.

Η τελική ψηφοφορία γίνεται στην αίθουσα του Κογκρέσου στις 24 Οκτωβρίου 1970. Ο Αλιέντε θριαμβεύει με 135 ψήφους έναντι 35 του συντηρητικού υποψήφιου Χόρχε Αλεσάντρι. Ο Αλιέντε είναι ο πρώτος μαρξιστής που έγινε πρόεδρος χώρας μέσω δημοκρατικών εκλογών. Έτσι ξεκινά ένα σημαντικό και πρωτοφανές πείραμα: αυτό της ειρηνικής σοσιαλιστικής αλλαγής. Στην ομιλία του μετά την ορκομωσία του ο Αλιέντε έδωσε άμεσα το στίγμα της κυβέρνησης εξαγγέλοντας το μανιφέστο του για έναν «δημοκρατικό δρόμο προς τον σοσιαλισμό»:

«Θριαμβεύσαμε με αποστολή μας να ανατρέψουμε οριστικά την ιμπεριαλιστική εκμετάλλευση, να τελειώνουμε με τα μονοπώλια, να πραγματοποιήσουμε μια βαθιά, άξια του ονόματός της αγροτική μεταρρύθμιση, να ελέγξουμε το ισοζύγιο των εισαγωγών και των εξαγωγών και, επιτέλους, να εθνικοποιήσουμε τις τράπεζες. Αυτοί είναι οι πυλώνες οι οποίοι θα στηρίξουν την πρόοδο της Χιλής, δημιουργώντας το κοινωνικό κεφάλαιο που θα επιτρέψει την ενίσχυση της ανάπτυξής μας... Αξιώνουμε να δημιουργήσουμε έναν διαφορετικό κόσμο, να αποδείξουμε ότι μπορούν να γίνουν βαθιές αλλαγές που αποτελούν επανάσταση. Πρέπει να δημιουργήσουμε μια κυβέρνηση δημοκρατική, εθνική, επαναστατική και λαϊκή που θα οδηγήσει στον Σοσιαλισμό» (απόσπασμα).

Η σημασία αυτού του «πειράματος» για την παγκόσμια Αριστερά είναι τεράστια. Και τότε και έκτοτε. Δύο χρόνια μετά την εισβολή τη ΕΣΣΔ στην Τσεχοσλαβακία, την οποία είχαν ακολουθήσει θυμός, πικρία, απογοήτευση και, μαζί, διασπάσεις κομμουνιστικών κομμάτων, το να γίνει σοσιαλισμός δημοκρατικά, ειρηνικά, χωρίς σταγόνα αίμα, ήταν συγκλονιστικό, ήταν ελπιδοφόρο. Τότε βέβαια δεν το λέγαμε "πείραμα" - ήταν ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ, ήταν ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ.

Θυμάμαι, στην Ελλάδα της χούντας, η Χιλή ήταν για μας φάρος πολλαπλής ελπίδας. Ο Αλιέντε έγινε ο ΔΙΚΟΣ μας ΑΛΙΕΝΤΕ - ταυτιστήκαμε μαζί του, ονειρευόμαστε μαζί του.

Καθώς πλησίαζαν οι εκλογές με βέβαιη την εκλογή του Αλιέντε, εξαιτίας των εξαγγελιών του – μεταξύ των οποίων και για κρατικοποίηση των μεταλλείων χαλκού, τα οποία ανήκαν σε Αμερικάνους ιδιώτες – ο Νίξον αποφάσισε να τον ανατρέψει. Το έργο αυτό το αναθέτει στην CIA με οργανωτή πραξικοπήματος τον Χένρυ Κίσινγκερ. Προσπαθούν να δωροδοκήσουν τον στρατηγό Ρενέ Σνάιντερ, αρχηγό του Γενικού Επιτελείου, ο οποίος όμως δηλώνει απερίφραστα ότι ο στρατός θα σεβαστεί την όποια επιλογή του Κογκρέσου. Έτσι, η πρώτη απόπειρα πραξικοπήματος αποτυγχάνει.

Στις 22 Οκτωβρίου 1970, δύο μόλις μέρες πριν τις εκλογές, συμμορία της ακροδεξιάς τραυμάτισε θανάσιμα σε ενέδρα τον Σνάιντερ. «Αυτές οι σφαίρες ήταν για μένα», είπε ο Αλιέντε. Όταν στις 25 του Οκτώβρη πέθανε ο στρατηγός Σνάιντερ, ο Αλιέντε, παραμένοντας πιστός στις αξίες του ότι η επανάσταση βασίζεται σε ειρηνικές αξίες και όχι στη βία, δήλωσε ότι ήταν πεπεισμένος πως ενδεχόμενη προσπάθεια ανατροπής του με τη βία των όπλων θα τσακιστεί από την "επαναστατική βία" των λαϊκών μαζών.

Στη φαρέτρα των ΗΠΑ, της CIA και των πολυεθνικών υπήρχαν όμως, και υπάρχουν, πολλά βέλη. Τώρα δεν είναι η United Fruit Inc! Πρώτη ξεπροβάλλει η ITT (International Telephone and Telegraph Corporation) Ο πρόεδρος της προσφέρει ένα εκ. δολάρια σε όποιον "καταφέρει να θέσει τέρμα στην καταστροφή». Ο Νίξον προσφέρει 10 εκ. δολάρια στη CIA για να ανατρέψει τον Αλιέντε. Διεθνής Τράπεζα, μαζί και εθνικές και ιδιωτικές τράπεζες, τερματίζουν τη δυνατότητα δανεισμού, εκτός και αν είναι για στρατιωτικά έξοδα! Κατρακυλά η διεθνής τιμή του χαλκού.

Ο Αλιέντε όμως προχωρεί ακάθεκτος για να υλοποιήσει τις εξαγγελίες του. Καταργήθηκαν προνόμια ξένων εταιρειών, τέθηκαν υπό πλήρη έλεγχο οι βασικοί τομείς της εγχώριας παραγωγής και το τραπεζικό σύστημα και προωθήθηκε ευρύτατο πρόγραμμα κρατικοποιήσεων/εθνικοποιήσεων, αρχίζοντας από τα ορυχεία χαλκού. Υιοθέτησε μέτρα όπως το πάγωμα των τιμών, αυξήσεις μισθών και φορολογικές μεταρρυθμίσεις, αυξάνοντας έτσι την κατανάλωση και ανακατανέμοντας τα εισοδήματα προς τα κατώτερα στρώματα. Παρείχε ακόμα και δωρεάν γάλα στα παιδιά.

Συγχρηματοδότηση δημόσιων και ιδιωτικών έργων, εθνικοποίηση πολλών επιχειρήσεων στρατηγικής σημασίας, όπως και της βιομηχανικής παραγωγής - που αυξήθηκε εντυπωσιακά κατά τον πρώτο χρόνο της προεδρίας του Αλιέντε, οδήγησαν στη μείωση της ανεργίας από το

8,3% στο 3%, την άνοδο του πραγματικού μισθού κατά 20%, τη μείωση της παιδικής θνησιμότητας κατά 20%, τη δημιουργία ενός δημόσιου συστήματος υγείας. Γενικότερα μερίμνησε για την ενίσχυση του κράτους πρόνοιας και της εκπαίδευσης των μη προνομιούχων κοινωνικών στρωμάτων στα αστικά κέντρα και στην ύπαιθρο. Το πρόγραμμα του Αλιέντε περιλάμβανε αναβάθμιση των συμφερόντων των εργατών, κρατικοποίηση του ορυκτού πλούτου της χώρας και μεγάλων εκτάσεων γης, αναδασμό εκατομμυρίων στρεμμάτων καλλιεργήσιμης γης σε ακτήμονες ως μέρος της αγροτικής μεταρρύθμισης, καθώς και νέα θεσμική οργάνωση του κράτους, ως λαϊκού πλέον κράτους, με την ίδρυση ενός ενιαίου σώματος αντιπροσώπων. Επίσης, ιδρύθηκαν ο Αναπτυξιακός Συνεταιρισμός Ιθαγενών Πληθυσμών και το Ινστιτούτο Εκπαίδευσης των Μαπούτσε για να καλύψουν τις ανάγκες των αυτοχθόνων κατοίκων της Χιλής.

Παράλληλα, ο Αλιέντε εφάρμοσε εξωτερική πολιτική διεθνούς αλληλεγγύης και εθνικής ανεξαρτησίας, ξεκινώντας τη συνεργασία πρώτα με την Κίνα και στη συνέχεια με την Κούβα. Μια πολιτική που τον έφερε σε αντιπαράθεση με τα συμφέροντα των ΗΠΑ. Ο πρόεδρος Ρίτσαρντ Νίξον είπε χαρακτηριστικά: *"Τώρα με τον Κάστρο στην Κούβα και τον Αλιέντε στη Χιλή έχουμε στη Λατινική Αμερική ένα κόκκινο σάντουιτς και μοιραία όλη θα γίνει κόκκινη"*.

Η προεδρία των ΗΠΑ οργάνωσε μυσικές αποστολές με στόχο την αποσταθεροποίηση της κυβέρνησης Αλιέντε μέσω οικονομικού στραγγαλισμού της χώρας. Η οικονομική πίεση που ασκήθηκε ελάττωσε την οικονομική πιστότητα της Χιλής. Μέχρι το 1972 η οικονομική ανάπτυξη του πρώτου έτους της κυβέρνησης Αλιέντε είχε έντονα περιοριστεί και το 1972 άρχισε να καλπάζει ο πληθωρισμός. Αυξήθηκε η πολιτική πόλωση και μεγάλες κινητοποιήσεις τόσο υπέρμαχων όσο και αντίπαλων της κυβέρνησης ήταν συχνό φαινόμενο, ακόμα και με συγκρούσεις μεταξύ τους.

Ήταν μια συγκλονιστική εποχή εκείνη η τριετία. Μας άφησε τεράστια κληρονομιά, καταγραμμένη και μέσα από τις τέχνες, κύρια τη λογοτεχνία και τη μουσική, που έφτασαν τότε στο απόγειό τους.

Γράφει ο Εντουάρντο Γκαλεάνο στο βιβλίο του «*Μνήμη της φωτιάς – III. Ο αιώνας του ανέμου*»:

«1972, Σαντιάγο της Χιλής - Η Χιλή ξαναγιεννιέται

Ένα εκατομύριο άτομα έχουν ξεχυθεί στους δρόμους του Σαντιάγο, για να υποστηρίξουν τον Σαλβαδόρ Αλιέντε εναντίον των θνησιμαίων της αστικής τάξης που παριστάνουν τους πατριώτες. Ένας λαός σε αναβρασμό, λαός που αποτινάζει το ζυγό της κακοπάθειάς του: η Χιλή, στην προσπάθειά της να ορθοποδήσει, επανακτεί το χαλκό, το σίδηρο, το νίτρο, τις τράπεζες, το εξωτερικό εμπόριο και τα μονοπώλια της βιομηχανίας. Η επόμενη εθνικοποίηση που ανακοινώνεται είναι τα τηλέφωνα της ΙΤΤ. Θα αποζημιωθούν σύμφωνα με τις φορολογικές τους δηλώσεις, δηλαδή ελάχιστα».

Ταυτόχρονα με την οικονομική πίεση που ασκούσαν οι ΗΠΑ, η CIA επιδόθηκε σε μία εκστρατεία εσωτερικής αποσταθεροποίησης. Μαζί με διάφορες πολυεθνικές ξόδευαν τεράστια ποσά χρηματοδοτώντας ανατινάξεις και εμπρησμούς εργοστασίων, υποκλοπές, εκβιασμούς, ενδιάμεσους πράκτορες, μισθοφόρους, χαφιέδες, παρακρατικές φασιστικές οργανώσεις, ομαδούλες του υποκόσμου, αντιπολιτευτικά κόμματα, «ανθρωπιστικές οργανώσεις», δημοσιογράφους, στρατιωτικούς, «αξιοπρεπείς» επιχειρηματίες, παπάδες και κοσμικούς της φασιστικής οργάνωσης Orus Dei, απεργίες όπως αυτή των ιδιοκτητών φορτηγών αυτοκινήτων, και διαδηλώσεις γυναικών με κατσαρόλες! Γυναίκες επιχειρηματιών και ανώτερων υπαλλήλων που ίσως δεν είχαν ποτέ μαγειρέψει με αυτό το σκεύος! Ο επιχειρηματίας Χόρχε Αλεσσάντρι, ο αντίπαλος του Αλιέντε στις εκλογές του 1970 και σύμβουλος επί Πινοσέτ σε θέματα νομοθεσίας, που είχε το μονοπώλιο του χαρτιού υγείας, σταμάτησε να προμηθεύει τα καταστήματα για να τιμωρήσει τον λαό που δεν ψήφησε σωστά! «Δημοσιογράφοι» μόνταραν φωτογραφίες με σοβιετικά τανκς, τα οποία "έδειχναν" να προστατεύουν το προεδρικό μέγαρο.

Παρ' όλα αυτά, η δημοτικότητα του Αλιέντε συνεχώς αυξανόταν. Έτσι, οι Αμερικανοί οργάνωσαν τον Ιούνιο του 1973 ένα πραξικόπημα, που καταστάληκε όμως από τη νόμιμη ηγεσία του στρατού και τον στρατηγό Πρατς. Μετά την καταστολή ο στρατηγός Πρατς συμβούλευσε τον Αλιέντε να δώσει όπλα στο λαό ανοίγοντας τα οπλοστάσια. Ο Αλιέντε όμως, όντας πιστός στις αξίες του, διαφωνεί: "Όχι. Αυτή η επανάσταση θα γίνει χωρίς σταγόνα αίμα. Βασίζεται σε ειρηνικές αξίες και όχι στη βία". Και μάλιστα αποφασίζει να τοποθετήσει, στη θέση του Πρατς, τον Αουγκούστο Πινοσέτ.

Και έφτασε εκείνο το τραγικό πρωινό της 11ης Σεπτεμβρίου 1973, τραγικό όχι μόνο για τη Χιλή αλλά για όλους τους αγωνιζόμενους λαούς. Το πραξικόπημα ξεσπά. Συγχρονισμένη επίθεση στο προεδρικό μέγαρο, τη «La Moneda». Η χώρα έχει πέσει στα χέρια των πραξικοπηματιών. Οι πραξικοπηματίες στρατηγοί απαιτούν από τον Αλιέντε να παραιτηθεί. Προτείνουν να του παραχωρήσουν ένα αεροπλάνο για να φύγει από τη Χιλή. Τον προειδοποιούν ότι το προεδρικό θα βομβαρδιστεί από ξηρά και αέρα.

Με το προεδρικό μέγαρο να πολιορκείται από δυνάμεις του στρατού, της αστυνομίας και παραστρατιωτικές φασιστικές ομάδες, υπό την ηγεσία του στρατηγού Αουγκούστο Πινοσέτ, σε συνεργασία με πράκτορες της CIA, ο Αλιέντε απευθύνει από το γραφείο του, ανάμεσα σε βομβαρδισμούς, τον τελευταίο του λόγο προς το λαό της Χιλής:

«Σίγουρα αυτή θα είναι η τελευταία μου ευκαιρία να απευθυνθώ σε εσάς. Η Πολεμική Αεροπορία έχει βομβαρδίσει τις κεραίες των Radio Portales και Radio Corporación... Με αυτά τα δεδομένα, το μόνο πράγμα που μου απομένει είναι να πω στους εργάτες: δεν πρόκειται να παραιτηθώ!

Είναι μια ιστορική στιγμή και θα πληρώσω με τη ζωή μου για την αφοσίωση του λαού μου. Και τους λέω ότι είμαι βέβαιος ότι οι σπόροι που έχουμε φυτέψει στην καλή συνείδηση των χιλιάδων και χιλιάδων Χιλιανών δεν θα μείνουν συρρικνωμένοι για πάντα.

Έχουν δύναμη και θα είναι σε θέση να μας εξουσιάζουν, αλλά οι κοινωνικές διεργασίες δεν μπορεί να εμποδιστούν ούτε από το έγκλημα, ούτε από τη δύναμη. Η Ιστορία είναι δική μας, η Ιστορία γράφεται από τους λαούς...

Εργάτες της χώρας μου: Θέλω να σας ευχαριστήσω για την αφοσίωση που είχατε πάντα, την εμπιστοσύνη που εναποθέσατε σε έναν άνθρωπο που ήταν μόνο ένας διερμηνέας της μεγάλης λαχτάρας για τη δικαιοσύνη, ο οποίος έδωσε το λόγο του ότι θα σεβαστεί το Σύνταγμα και το νόμο και έκανε ακριβώς αυτό.

Σε αυτή την καθοριστική στιγμή, την τελευταία στιγμή που μπορώ ακόμα να απευθύνομαι σε εσάς, σας εύχομαι να ωφεληθείτε από το μάθημα: το ξένο κεφάλαιο, ο ιμπεριαλισμός, σε συνδυασμό με την αντίδραση, δημιούργησαν το κλίμα στο οποίο οι Ένοπλες Δυνάμεις έσπασαν την παράδοσή τους, την παράδοση που διδάχθηκαν από το στρατηγό Schneider και επιβεβαίωσαν με τον διοικητή Araya, θύματα του ίδιου κοινωνικού τομέα που σήμερα ελπίζει, με την ξένη βοήθεια, να κατακτήσει εκ νέου τη δύναμη να συνεχίσουν να υπερασπίζονται τα κέρδη τους και τα προνόμιά τους.

Απευθύνομαι, πάνω απ' όλα, στη σεμνή γυναίκα του τόπου μας, την Campesina που πίστεψε σε εμάς, τη μητέρα που γνώριζε την ανησυχία μας για τα παιδιά.

Απευθύνομαι στους επαγγελματίες της Χιλής, τους πατριώτες επαγγελματίες που συνέχισαν να δουλεύουν ενάντια στη στάση που υποστηρίζεται από επαγγελματικά σωματεία, σωματεία ταξικά που υπερασπίζονται τα προνόμια της καπιταλιστικής κοινωνίας.

Απευθύνομαι στη νεολαία, αυτή που τραγουδούσε και μας έδωσε τη χαρά της και το αγωνιστικό της πνεύμα.

Απευθύνομαι στον άντρα της Χιλής, τον εργάτη, τον αγρότη, το διανοούμενο, εκείνον που πρόκειται να διωχθεί, γιατί στη χώρα μας ο φασισμός είναι ήδη παρών εδώ και πολλές ώρες – σε τρομοκρατικές επιθέσεις, σε ανατινάξεις γεφυριών, σε διακοπές σιδηροδρομικών γραμμών, σε καταστροφές αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου, με τη σιωπή όσων είχαν την υποχρέωση να δράσουν. Η ιστορία θα τους κρίνει.

Σίγουρα το Radio Magallanes θα σιγήσει, η ηρεμία και το μεταλλικό όργανο της φωνής μου δεν σας φτάσει. Δεν πειράζει. Θα συνεχίσετε να την ακούτε. Θα είμαι πάντα δίπλα σας. Τουλάχιστον η μνήμη μου θα είναι αυτή ενός άνδρα αξιοπρεπή που στάθηκε πιστός στη χώρα του...

Εργάτες της χώρας μου, έχω πίστη στη Χιλή και το πεπρωμένο της. Άλλοι άνδρες θα ξεπεράσουν αυτή τη σκοτεινή και πικρή στιγμή προδοσίας που προσπαθεί να επικρατήσει.

Να πηγαίνετε προς τα εμπρός γνωρίζοντας ότι, αργά ή γρήγορα, οι μεγάλες λεωφόροι θα ανοίξουν και πάλι διάπλατα και οι ελεύθεροι άνθρωποι θα περπατούν μέσα από αυτές για να χτίσουν μια καλύτερη κοινωνία.

Ζήτω η Χιλή! Ζήτω οι άνθρωποι! Ζήτω οι εργαζόμενοι!

Αυτά είναι τα τελευταία λόγια μου, και είμαι βέβαιος ότι η θυσία μου δεν θα είναι μάταια, είμαι βέβαιος ότι, τουλάχιστον, θα είναι ένα μάθημα ηθικής που θα τιμωρήσει το κακούργημα, τη δειλία και την προδοσία».

Ο Αλιέντε φορά ένα κράνος και ετοιμάζει το όπλο του. Σε λίγο θα πέσει νεκρός. «Έχει πει αρκετές φορές» γράφει ο Εντουάρντο Γκαλεάνο για τον Αλιέντε «ότι αξίζει τον κόπο να πεθάνεις για εκείνα που δεν θα άξιζε να ζεις αν δεν υπήρχαν».

Η χούντα κατέστειλε με ωμή βία κάθε αντίσταση. Θύματα δεν ήταν μόνο όσοι αντιστάθηκαν αλλά και άνθρωποι που απλά υπήρξαν οπαδοί της Λαϊκής Ενότητας του Αλιέντε. Από την πρώτη μέρα, χιλιάδες κομμουνιστές, αριστεροί και δημοκράτες οδηγούνται στο Εθνικό Στάδιο του

Σαντιάγο. Εκατοντάδες βασανίζονται φρικτά ή/και δολοφονούνται ύστερα από φρικτά βασανιστήρια. Ανάμεσά τους και ο τροβαδούρος της Χιλής και της Επανάστασης, ο Βίκτωρ Χάρα με το επικό του «Venceremos» (θα νικήσουμε), που πριν τον δολοφονήσουν, του σπάζουν μέσα στο στάδιο του Σαντιάγο τα χέρια, τα χέρια που έπαιζαν την «εργάτρια κιθάρα» του με το τραγούδι του «να φτάνει απ' τις σκαλωσιές στ' αστέρια».

ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ, Βίκτωρ Χάρα

*Δεν τραγουδάω για να τραγουδήσω
ούτε γιατί καλή είναι η φωνή μου
τραγουδάω γιατί η κιθάρα
έχει ψυχή και λογική*

...

*Εδώ ταιριάζει το τραγούδι μου
όπως το είπε η Violeta
κιθάρα εργάτρια
που άνοιξη μυρίζει*

*Αυτή δεν είναι των πλούσιων κιθάρα
ή κάτι που τέτοια να θυμίζει
το τραγούδι μου είναι απ' τις σκαλωσιές
στ' αστέρια για να φτάνει*

*Γιατί ένα τραγούδι νόημα αποκτά
όταν στις φλέβες μέσα πάλλεται
αυτού που θα πεθάνει τραγουδώντας
τις αλήθειες τις αληθινές*

*Το τραγούδι που γενναίο είναι
πάντα ένα τραγούδι νέο θάναι*

Στις πρώτες μέρες οι οδοκαθαριστές βρίσκουν πεταμένα στους δρόμους πτώματα δολοφονηθέντων. Ο Νερούδα, κάπου μέσα στις 12 μέρες που μεσολάβησαν από το πραξικόπημα μέχρι το θάνατό του, έγραψε το συγκλονιστικό ποίημα «Σατράπες»:

Νίξον, Φρέι και Πινοσέτ

ως τώρα, ως τούτο τον πικρό μήνα Σεπτέμβρη του 1973...

ύαινες αχόρταγες, τρωκτικά, σιγοτρώνε τα λάβαρα,

τα κατακτημένα με τόσο αίμα, με τόση φωτιά, στα τσιφλίκια ποδοπατημένα,

διαβολικοί δραγουμιστές, σατράπες, μύριες φορές πουλημένοι,

ξεπουλητάδες βαλτοί από τους λύκους της Νέας Υόρκης...

πεινασμένες για δολάρια μηχανές, σημαδεμένοι από τα θύματα των λαών που θυσιάσατε,

εκπορνευμένοι μικροπωλητές ψωμιού και αέρα αμερικάνικου,

εγκληματικοί βούρκοι, συμμορίες από μαστροπούς μπόσηδες

δίχως άλλο νόμο απ' τα βασανιστήρια και την πείνα που μαστιγώνει τους λαούς...

Τον Οκτώβριο του 1973, τουλάχιστον 72 άνθρωποι δολοφονήθηκαν από το λεγόμενο Καραβάνι του Θανάτου. Από τις 30 Σεπτεμβρίου ως τις 22 Οκτωβρίου 1973 πετούσαν με ελικόπτερο από φυλακή σε φυλακή και διέταξαν ή εκτέλεσαν οι ίδιοι εκατό περίπου άτομα που κρατούνταν από τον στρατό. Πολλά από τα πτώματα πετάχτηκαν στον ωκεανό. Το πογκρόμ συνεχίστηκε. Τους πρώτους έξι μήνες της κυβέρνησης Πινοσέτ εκτελέστηκαν ή εξαφανίστηκαν τουλάχιστον χίλια άτομα και ακόμα τουλάχιστον δύο χιλιάδες τα επόμενα δεκαέξι χρόνια (έκθεση Ρέτιγκ). Οι φυλακισθέντες και βασανισθέντες της 17χρονης δικτατορίας του Πινοσέτ ξεπερνούν συνολικά τις 40.000, ενώ περίπου 30.000 υποχρεώθηκαν να φύγουν από τη χώρα (έρευνες τις επιτροπής Βάλεχ, 2004).

Στο πρώτο μήνυμά της, η χούντα ισχυρίζεται ότι η επέμβαση του στρατού έγινε «για να λυτρωθεί η πατρίδα από το μαρξιστικό ζυγό». Την ίδια ώρα, το αμερικανικό πρακτορείο ειδήσεων Associate Press μεταδίδει ότι «το πραξικόπημα υπήρξε έργο του σκληρού, φιλοαμερικανικού πυρήνα των Ενόπλων Δυνάμεων».

Το πραξικόπημα ήταν το επιστέγασμα μιας επιχείρησης όπου πήραν μέρος οι βιομήχανοι, οι μεγάλοι γαιοκτήμονες και οι κερδοσκόποι, μαζί και τα πιο αντιδραστικά στοιχεία του στρατού. Έτσι άρχισε η πολύχρονη υπαγωγή της Χιλή σε ένα από τα συγγόντερα φασιστικά καθεστώτα που επέβαλαν μέσα στον 20ό αιώνα το κεφάλαιο και οι πολυεθνικές για τη διατήρηση της εξουσίας τους, με τοποτηρητή των ΗΠΑ ένα κτηνώδες ανδρείκελο, τον Πινοσέτ, την "κυβέρνηση" του οποίου οι ΗΠΑ έσπευσαν πρώτα από όλα τα κράτη να αναγνωρίσουν.

«Η φασιστική δικτατορία του Πινοσέτ» γράφει ο Κώστας Λουλουδάκης στο βιβλίο του «Άσπρα Μαντήλια στην Plaza de Mayo», «και η αιματηρή καταστολή που ακολούθησε σχεδιάστηκαν και εγκρίθηκαν στο οβάλ γραφείο του Λευκού Οίκου της Ουάσινγκτον, χρηματοδοτήθηκαν από τις πολυεθνικές εταιρείες ITT, Pepsi Cola, Bechtel Group και την τράπεζα Chase Manhattan Bank (αργότερα JPMorgan Chase Bank) και είχαν ενορχηστρωτές δυο από τα μεγαλύτερα καθάρματα στην ιστορία της ανθρωπότητας, τον Έλληνα εθνικόφρονα, επικεφαλής των μυστικών επιχειρήσεων της CIA σε όλο τον κόσμο Τομ Καραμεσίνη και τον Χένρι Κίσινγκερ!»

Ο Αμερικανός πρόεδρος Ρίτσαρντ Νίξον ξεκαθάριζε: «Δεν πρέπει να αφήσουμε τη Λατινική Αμερική να θεωρεί ότι μπορεί να ακολουθήσει το συγκεκριμένο δρόμο χωρίς να υποστεί τις συνέπειες» (από το «Στη Χιλή του Σεπτέμβρη», *Monde-diplomatique* 14 Σεπτεμβρίου 2013). Και ο Χένρυ Κίσινγκερ, στις 27 Ιουνίου 1970: «Δεν υπήρχε κανένας απολύτως λόγος να επιτραπεί σε μια χώρα να γίνει μαρξιστική μόνο και μόνο επειδή ο λαός της ήταν ανεύθυνος». (*The guardian*, 24 Φεβρουαρίου 2001: *Why has he got away with it?*).

Μετά την πτώση της χούντας, ήρθαν και δημόσια στο φως, μέσα από επίσημα στοιχεία και έγγραφα, όλα τα στοιχεία για την – υπό την καθοδήγηση του Κίσινγκερ – πρωταγωνιστική εμπλοκή των ΗΠΑ στο έγκλημα. Στα στοιχεία αυτά στηρίχτηκε το Ανώτατο Δικαστήριο της Χιλής, για να ζητήσει το 2001 την προσαγωγή του Κίσινγκερ ως κυρίως υπευθύνου για το πραξικόπημα. Η προσαγωγή δεν έγινε ποτέ...

Κίσινγκερ και Πινοςέτ

Μπους και Πινοςέτ στη Χιλή, Δεκέμβρης 1990

Εκτός από τη φασιστική τρομοκρατία για να "να συνετίσει τους απείθαρχους" – ηλεκτροσόκ, βιασμοί, βασανιστήρια, εξαφανίσεις, εκτελέσεις και "ελεύθερες πτώσεις" στον Ειρηνικό Ωκεανό, η Χούντα «εισήγαγε» και οικονομολόγους από το Πανεπιστήμιο του Σικάγο, τον Μίλτον Φρίντμαν, εκ των ιδρυτών της Mont Pelerin Society, και "μαθητές" του - τα Chicago Boys, για να εφαρμόσουν, με την υποστήριξη των ΗΠΑ, τις πολιτικές που "θα απελευθέρωναν την επιχειρηματικότητα από τα δεσμά του κράτους" - όπου δηλαδή οι κυβερνήσεις ούτε περιορίζουν ούτε καν ρυθμίζουν τις επενδύσεις, τις τιμές και την αγορά εργασίας.

Πινοςέτ με Μίλτον Φρίντμαν

Η Mont Pelerin Society καταδοκούσε από την ίδρυσή της, το 1947, για το πρώτο της «πείραμα»! "Θα ζούμε καλύτερα με τη μεγαλύτερη δυνατή ελευθερία της αγοράς και με τη μικρότερη δυνατή παρέμβαση του κράτους. Ο ρόλος της κυβέρνησης θα πρέπει να περιοριστεί στη δημιουργία και την υπεράσπιση των αγορών, την προστασία της ιδιωτικής περιουσίας. Όλες τις άλλες λειτουργίες θα τις αναλάβουν οι ιδιωτικές επιχειρήσεις, οι οποίες με κίνητρο το κέρδος, θα παρέχουν βασικές υπηρεσίες στους πολίτες" (Friedrich August Hayek, στο βιβλίο του "The Road of Serfdom" - "Ο δρόμος προς τη Δουλεία", 1944, που λειτουργεί έκτοτε ως μανιφέστο του νεοφιλελευθερισμού).

Το «δόγμα» λοιπόν προστάζει ότι το κράτος «αποδεδεσμεύεται» από τις δημόσιες και κοινωνικές υπηρεσίες του, πουλώντας ολόκληρη την χώρα στον ιδιωτικό τομέα. Ήταν το πρώτο νεοφιλελεύθερο πρόγραμμα που εφαρμόστηκε ποτέ, και αυτό έγινε εύκολα στη Χιλή καθώς εκεί όποιος είχε αντίθετη γνώμη τον πυροβολούσαν. Το πραξικόπημα στη Χιλή ήταν αναγκαία προϋπόθεση για να μπορέσει να μετατραπεί η χώρα σε ένα πεδίο μελέτης της εφαρμογής των «συνταγών» του Φρίντμαν, και σε ένα πειραματόζωο των «φαρμάκων» του ΔΝΤ.

Αργότερα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα χρησιμοποίησαν την ισχύ τους χωρίς, κατ' ανάγκη, φασιστές και τάγματα θανάτου, στα αναπτυσσόμενα κράτη, για να απαιτήσουν την εφαρμογή ανάλογων πολιτικών. Παρά το ότι ήταν καλά γνωστό πως αυτή η πληγή είχε κακοφορμίσει, οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές υιοθετήθηκαν από τη Θάτσερ, που ένθερμα υποστήριζε τον Πινοσέτ, και από το έτερο θιασώτη του, τον Ρήγκαν, σηματοδοτώντας μια τότε απρόβλεπτη επέλαση και σε πρώην ευνομούμενες δυτικές δημοκρατίες, η οποία έκτοτε καταδυναστεύει τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων.

Το 1973, πριν από το πραξικόπημα, η ανεργία στη Χιλή ήταν 4,3%. Και τα αποτελέσματα της «φαρμακευτικής αγωγής», του «εκσυγχρονισμού», της «αναδιοργάνωσης του χρέους», της «ανάπτυξης» ήταν, 15 χρόνια μετά, το 1988, όπως γράφει ο Γιώργης Μέρμηγκας στην «Ελευθεροτυπία» (21/5/2001):

- Η ανεργία είχε φτάσει στο 30%, οι μισθοί είχαν μειωθεί στο 40%, το 74% του μισθού έφτανε μόνο για την αγορά ψωμιού!
- Καταργήθηκαν οι ελάχιστοι μισθοί.
- Ιδιωτικοποιήθηκε ολόκληρο το σύστημα συνταξιοδότησης.
- Καταργήθηκαν όλοι οι φόροι περιουσίας καθώς και οι φόροι επί των κερδών.
- Μειώθηκε δραστικά, με απολύσεις, η απασχόληση στο Δημόσιο.
- Ιδιωτικοποιήθηκαν 219 κρατικές βιομηχανίες και 66 κρατικές τράπεζες που τις «άρπαξαν» αμέσως σε τιμές 40% χαμηλότερες της πραγματικής τους αξίας τα κερδοσκοπικά κυκλώματα των διεθνών Οίκων που είχαν στήσει ένα ξέφρενο πανηγύρι με το καθεστώς Πινοσέτ.
- Στη διετία 1982-83 το ΑΕΠ στη Χιλή μειώθηκε κατά 19%, οι βιομηχανίες έκλεισαν, οι συντάξεις δεν είχαν πια αξία και το νόμισμα κατρακύλησε.
- Τα πλούτη του 10% των πλουσιότερων Χιλιανών είχαν αυξηθεί κατά 83%.
- Ακόμα και το 2007 στη λίστα του ΟΗΕ η Χιλή κατατασσόταν στην 8η θέση μεταξύ 123 χωρών με τη μεγαλύτερη ανισότητα παγκοσμίως.

Και ακόμα,

- Φορολογική και οικονομική ανισότητα: Σύμφωνα με την Οικονομική Επιτροπή για τη Λατινική Αμερική (ECLA ή CEPAL στα ισπανικά), το 1% του πληθυσμού της Χιλής ελέγχει το 26,5% του εθνικού πλούτου, ενώ το 66,5% ελέγχει μόνο το 2,1% του εθνικού πλούτου.
- Εκπαίδευση: Η ποιότητα των σχολείων σε πιο προνομιούχες γειτονίες είναι πολύ καλύτερη από εκείνη των γειτονιών χαμηλού εισοδήματος. Οι απόφοιτοι των πρώτων μπαίνουν στο δημόσιο πανεπιστημιακό σύστημα (σχεδόν δωρεάν), ενώ για εκείνους των δεύτερων είναι προσβάσιμα μόνο τα ιδιωτικά πανεπιστήμια, με απαγορευτικά όμως δίδακτρα.
- Υγεία: Τη διαχειρίζεται ένα μικτό δημόσιο και ιδιωτικό σύστημα. Το δημόσιο πάσχει από πολλά προβλήματα. Δεν υπάρχουν αρκετά νοσοκομεία και ειδικοί και η προληπτική υγεία είναι ανεπαρκής. Οι λίστες αναμονής είναι μεγάλες. Τα ασφάλιστρα είναι υψηλά και η κάλυψη ανεπαρκής.
- Ιατροφαρμακευτική περίθαλψη: Η ιδιωτικοποίηση της και η υποβάθμιση των δημόσιων νοσοκομείων προκάλεσε μια εκρηκτική αύξηση σε αρρώστιες όπως ο τυφοειδής πυρετός και η μολυσματική ηπατίτιδα.

- Κατανάλωση σε τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης: έπεσε κατά 30% για το φτωχότερο 20% του πληθυσμού και αυξήθηκε κατά 15% για το πλουσιότερο 10%.
- Ο μισός πληθυσμός της χώρας βρέθηκε κάτω από το όριο της φτώχειας!

Στη Χιλή η λέξη «εργάτης» καταργήθηκε με νόμο και απαγορεύτηκε η οργάνωση εργατικών σωματίων, καθώς και κάθε διεκδίκηση. Εκπαίδευση, πανεπιστήμια, παραγωγή και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας, σύστημα υγείας, νοσοκομεία και τα φαρμακεία τους, συντάξεις, διαχείριση ορυκτού πλούτου και υδάτων, υποδομές ύδρευσης και αποχέτευσης, σούπερ μάρκετ, δάση, αγροτική παραγωγή, όλα, τα πάντα, είχαν περάσει σε επενδυτές, με τη «βοήθεια» του ΔΝΤ και της Διεθνούς Τράπεζας κατά τις «συνταγές» των Chicago boys.

Η Χιλή προβαλλόταν από τα ελεγχόμενα παγκόσμια ΜΜΕ ως το νεοφιλελεύθερο «θαύμα» της οικονομίας. Όμως, το «θαύμα» δεν ήταν παρά ένα άδειο πουκάμισο που κατέρρευσε το 1982. Η χώρα αδυνατούσε να πληρώσει το εξωτερικό χρέος της στους «προστάτες της δημοκρατίας» και, επιπλέον, είχε χάσει το 14% του ΑΠΕ της. Ξεκάθαρο αποτέλεσμα των ιδιωτικοποιήσεων, καθώς «επενδυτές» και ιδιωτικές εταιρείες που επιδοτούνταν από τον Πινοσέτ για να αγοράσουν τον δημόσιο πλούτο, δανείζονταν ταυτόχρονα από τη Διεθνή Τράπεζα και, επιπλέον, είχαν το δικαίωμα να μετατρέπουν τα κέρδη τους σε δολάρια στην ίδια την Κεντρική Τράπεζα της Χιλής και να τα εξάγουν σε "παραδείσους". Ο Πινοσέτ στήριξε το ιδιωτικό αυτό χρέος, όπως και των ασφαλιστικών εταιρειών, με νέο δάνειο από το ΔΝΤ, το οποίο εγγυήθηκε να πληρώσει από τη φορολογία του λαού.

Το σύνταγμα που σχεδίασε "κατάλληλα" ο Πινοσέτ, και το οποίο είχε εγκριθεί στις 11 Σεπτεμβρίου του 1980 από μία αντικανονική και μη δημοκρατική διαδικασία, χωρίς εκλογικούς καταλόγους, εγγυήθηκε την παραμονή του Πινοσέτ ως προέδρου του κράτους για μια οκταετή θητεία. Προς τα τέλη της επιτράπηκαν κάποιες ελευθερίες – συγκεντρώσεων, ίδρυσης κάποιων συνδικάτων και περιορισμένων πολιτικών δράσεων. Με τη λήξη της θητείας, σε δημοψήφισμα στις 5 Οκτωβρίου του 1988, ο Πινοσέτ καταψηφίστηκε ως υποψήφιος πρόεδρος για την επόμενη οκταετή θητεία (56% κατά - 44% υπέρ), αλλά παρέμεινε για ακόμα ένα χρόνο, πάλι σύμφωνα με συνταγματική πρόνοια που είχε ο ίδιος φροντίσει να εντάξει.

Το σύνταγμα διασφάλιζε, επίσης, ότι

- ο Πινοσέτ παραμένει αρχηγός του στρατού, και ισόβιος γεροϋσιαστής
- 9 από τις 47 έδρες της Γερουσίας απονέμονται αριστίδην στο στρατό,
- οι ιδιωτικοποιήσεις, όπως και όλες οι δομές των νεοφιλελεύθερων οικονομικών πολιτικών του ΔΝΤ δεν αμφισβητούνται, άρα το κράτος δεν δικαιούται ούτε καν να εφαρμόζει ρυθμιστική εξουσία σε τομείς όπως η οικονομία, η υγειονομική περίθαλψη ή τα σχέδια συνταξιοδότησης
- για να γίνουν πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές ή συνταγματικές αλλαγές, πρέπει να εγκριθούν από το 80% του συνόλου των ψήφων.

Έτσι, η μεταπολίτευση στη Χιλή, που αρχίζει στις 12 Μαρτίου του 1990 με την εκλογή του χριστιανοδημοκράτη Πατρίσιο Άιλγουιν, υποψήφιου συνασπισμού 17 πολιτικών κομμάτων με την ονομασία «Συγκέντρωση», δεν ήταν ουσιαστική μεταπολίτευση, ούτε τότε ούτε και με τους διαδόχους του. Ήταν μια αργή και αναιμική «μετάβαση», καθώς λειτουργούσε μέσα σε ασφυκτικούς συνταγματικούς περιορισμούς, «σε ένα συνταγματικό ζουρλομανδύα» (όπως τον αποκάλεσε ο Ρικάρντο Λάγος, Πρόεδρος της Χιλής 2000-2006). Αυτό εξηγεί και γιατί, ακόμα και κεντροαριστερές διακυβερνήσεις, κατόρθωναν πολύ περιορισμένες αλλαγές, οι οποίες άφηναν ανέπαφο τον αντιδημοκρατικό πυρήνα του συντάγματος. Το φάντασμα του Πινοσέτ συνέχιζε να πλανάται.

Αλλά και η κοινωνία, που κάποτε ήλπισε, μετά κυνηγήθηκε άγρια και τρόμαξε, απογοητεύτηκε και θρήνησε τους ανθρώπους που χάθηκαν, δεν είχε πια τη δύναμη να ξαναρχίσει να παλεύει. Έτσι η εξουσία πέρασε εύκολα και σε άτομα της «αυλής» της δικτατορίας που φόρεσαν δημοκρατικό «κουστούμι», ενώ τα κέρδη εξακολουθούσαν να γεμίζουν τις τσέπες διεθνών επενδυτών και ντόπιων συνεργατών τους. Βέβαια, αναπτύσσονταν εσωτερικές εντάσεις μεταξύ των οπαδών του νέου του χουντικού καθεστώτος, με επίκεντρο την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το θέμα της ευθύνης των βιαιοτήτων της 17ετίας, καθώς και το κοινωνικό κόστος του «οικονομικού μοντέλου» που υποχρεώνονταν να συνεχίσουν να ακολουθούν οι πολιτικοί.

Για τη συνομωσία της σιωπής, ένα απόσπασμα από άρθρο του Κρίτωνα Ηλιόπουλου στην "Αυγή" στις 08 Σεπτεμβρίου 2013: *"Στη Χιλή τα πράγματα μάλλον δεν είναι τόσο απλά. Εκεί η λήθη είναι υποσυνείδητη αλλά και συνειδητή, η διαμάχη για την ερμηνεία των γεγονότων ζωντανή και έντονη. Οι ένοχοι εγκλημάτων είναι επίσης ζωντανοί, όπως υπάρχουν και επιζώντες από την «κάθαρση» που διέπραξε η χούντα. Πριν 4-5 χρόνια ήταν σχεδόν απαγορευμένοι οι όροι «δικτατορία», «στρατιωτικό καθεστώς» και «στρατιωτικό πραξικόπημα» στα επίσημα μέσα ενημέρωσης, τα σχολικά βιβλία και κάθε κείμενο, αν δεν ήθελε να χαρακτηριστεί «εξτρεμιστικό». Ο χιλιανός συγγραφέας Ραμόν Δίας μου περιέγραψε πρόσφατα ότι πολλοί καθηγητές σε ιδιωτικά και θρησκευτικά σχολεία αποφεύγουν συστηματικά αναφορές σε «επίμαχα» ζητήματα, από τον φόβο είτε των διευθυντών είτε των γονιών. Κυριαρχούν οι περιφράσεις και οι ευφημισμοί, λόγου χάρη «τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου».*

Κάτι για τον Πινοσέτ: Παρόλες τις καλές του σχέσεις με τη Θάτσερ και την υποστήριξη που έδωσε στην Μ. Βρετανία στον πόλεμο με την Αργεντινή, τον Οκτώβριο του 1998 συνελήφθη στο Λονδίνο, μετά από επίσκεψη του σε ιδιωτική κλινική με σκοπό να εγχειρισθεί. Η Ισπανία είχε εκδώσει διεθνές ένταλμα σύλληψης εις βάρος του με κατηγορίες για μαζικές δολοφονίες και βασανιστήρια των πολιτικών του αντιπάλων. Τελικά όμως (!) η Αγγλία στις 2 Μαρτίου 2000 τον επέστρεψε στη Χιλή αντί να τον παραδώσει στην Ισπανία, με δικαιολογία την κακή του υγεία. Στις αρχές του 2005 το Ανώτατο Δικαστήριο της Χιλής, για τις ίδιες κατηγορίες, τον αθώωσε. Στις 23 Νοεμβρίου 2005 ο Πινοσέτ κατηγορούμενος για φορολογικές απάτες τίθεται σε κατ' οίκον περιορισμό. Στις 3 Δεκεμβρίου 2006 έπαθε καρδιακή προσβολή και πέθανε μια βδομάδα αργότερα, σε ηλικία 90 ετών.

Και φτάνουμε στο 2019 για να αρχίσει η κοινωνική μεταπολίτευση που δεν είχε ζήσει η Χιλή για 30 χρόνια. Αρχές του Οκτώβρη 2019, ο πρόεδρος της Χιλής, ο ζάμπλουτος επιχειρηματίας Σεμπασιάν Πινιέρα, υποστήριξε πως η Χιλή είναι μια «πραγματική όαση δημοκρατίας μέσα σε μια ταραγμένη Λατινική Αμερική». Μάλλον είχε ξεχάσει πως η δεύτερη περίοδος της διακυβέρνησής του, που άρχισε το Μάρτιο του 2018, είχε ήδη σημαδευτεί από κινητοποιήσεις διαμαρτυρίας διαφόρων κοινωνικών ομάδων, με σημαντικότερες

- τις διαδηλώσεις ενάντια στο ιδιωτικό συνταξιοδοτικό σύστημα: το 79% των συντάξεων ήταν χαμηλότερες από τον κατώτατο μισθό, και το 44% κάτω από το όριο της φτώχειας
- τον "φεμινιστικό Μάιο", ο οποίος ανάδειξε την πρωτοφανή αντίδραση της νεολαίας στο σεξισμό που επικρατούσε στα αναχρονιστικά, «παραδοσιακά» ήθη
- τον ξεσηκωμό των λιμενεργατών και μια πανεθνική απεργία
- την απεργία των δασκάλων, η οποία αποτέλεσε ορόσημο για την κινητοποίηση των εκπαιδευτικών στην Χιλή
- διαδηλώσεις για την κοινωνική και περιβαλλοντική κρίση στη «θυσιασμένη ζώνη» Quintero-Puchuncaví

- διαδηλώσεις ενάντια στην κατοχή με ισόβιους τίτλους ιδιοκτησίας των «δικαιωμάτων νερού», και ενάντια στη συνεχιζόμενη καταστολή της αντίστασης στην περιοχή Wallmapu, την κλεμμένη γη των προγόνων των Μαπούτσε.

Αλλά και προηγούμενα υπήρξαν διαδηλώσεις και διεκδικήσεις, κυρίως από τη νεολαία. Για παράδειγμα, στις 15 του Μάη 2016 οι φοιτητές συγκεντρώθηκαν στην πρωτεύουσα Σαντιάγκο και στις άλλες μεγάλες πόλεις για να διαδηλώσουν υπέρ της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων που είχε υποσχεθεί η Κυβέρνηση, αλλά καθυστερούσε να υλοποιήσει, με κύρια αιχμή το αίτημα για καθολική και δωρεάν παιδεία - το εκπαιδευτικό σύστημα στην Χιλή παρέμενε σε μεγάλο βαθμό ιδιωτικοποιημένο και επιβάλλονταν δίδακτρα σχεδόν σε όλες τις βαθμίδες.

Όμως, ήταν εκείνο το βράδυ της Παρασκευής 18 Οκτώβρη 2019 που η «όαση» του Πινιέρα αποκαλύφθηκε, καθώς η χώρα κηρύχθηκε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης.

Εξεγέρσεις δεν αναπτύσσονται στο κενό. Όλα αυτά που αναφέρθηκαν προηγούμενα, και άλλα πολλά, που δεν αναφέρθηκαν, είναι καταγραμμένα στις συνειδήσεις των εκατομμυρίων Χιλιανών.

Κάποια στιγμή ωριμάζουν τα σταφύλια της οργής και μαζί η ελπίδα και η αποφασιστικότητα, που τροφοδότησαν εκείνο το τεράστιο, το συγκλονιστικό ξεσήκωμα. Με μια μικρή αφορμή: την αύξηση της τιμής των εισιτηρίων στα μέσα μαζικής μεταφοράς. Τα λέει όλα το λακωνικό σύνθημα των εξεγερμένων: **«Δεν είναι για τα 30 πέσος, είναι για τα 30 τελευταία χρόνια!»**.

Για τις συγκλονιστικές εκείνες μέρες θα αφιερώσουμε ένα άλλο άρθρο, όπως και για όσα ακολούθησαν. Κρατάμε τώρα, και ως φόρο τιμής, μερικά από τα συνθήματά τους:

«μέχρι η αξιοπρέπεια να γίνει συνήθεια»

«όταν η τυραννία είναι νόμος, η επανάσταση είναι διαταγή»

«είμαστε η φωνή αυτών που δεν μπορούν να φωνάξουν».

Πέρασαν 50 χρόνια από τη μέρα που ο φασισμός κατάστρεψε τη Χιλή και μαζί πλήγωσε βαθιά την ελπίδα. Και ο φασισμός έχει ήδη επιστρέψει, με πολλά πρόσωπα και προσωπεία. Δεν καταφέραμε να φέρουμε τον νέο κόσμο που ονειρευτήκαμε, αλλά θα τον φέρουμε.

Μερόπη Τσιμίλλη-Μιχάηλ

10 του Σεπτέμβρη 2023

**Πέρα από τις πηγές που αναφέρονται, το άρθρο στηρίχτηκε και σε άλλα δημοσιεύματα και λυπάμαι που δεν βρίσκω πια τις πηγές τους, καθώς μάζεα από χρόνια διάφορα αποσπάσματα, για να τις αναφέρω. Ήταν κυρίως από την «Αυγή» και τον «Ημερόδρομο», τον «Διάλογο», καθώς και από την ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ.*